

Človek, stavba a územné plánovanie v diele Emanuela Hrušku

Man, Building and Urban Planning in the Work of Emanuel Hruska

Bohumil Kováč
Lucia Štefancová

Abstract:

Professor Dr. Ing. arch. akad. arch. Emanuel Hruska, DrSc., has belonged among the most important personalities in the field of urban design and urban planning in the European scale. Jiri Hruza included him in his important publication "Builders of cities" (2011) by which Emanuel Hruska was highlighted among the most significant personalities of urban design scene. On the occasion of the 110th anniversary of his birth (31/01/1906 Prague), it is necessary to recall his work in context with current topical issues of urban design and spatial planning, including some new knowledge from his scientific research and teaching activities as well as urban and architectural design. According to conference title "Man, Building and Urban Planning" it is a challenge to characterize the personality of E. Hruska from these positions - as a person and personality, such as an architect and as an urban planner and landscape designer. Personality and work of Emanuel Hruska has not been yet a subject of scientific examination. E. Hruska's work has not been subjected yet to scientific analysis and the evaluation of his vision with today's reality. The aim of this study is to outline the ideas for the scientific evaluation of the work of Emanuel Hruska.

Keywords:

Emanuel Hruska; urban planning; urban design; architect; scientific evaluation

KOVÁČ, Bohumil. ŠTEFANCOVÁ, Lucia (2017). Človek, stavba a územné plánovanie v diele Emanuela Hrušku. In: KUGL, Jiří, ed. *Človek, stavba a územní plánování 10*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební. pp. 177-196. ISBN 978-80-01-06319-4. ISSN 2336-7687.

Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uveďte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Úvod

Rok 2016 je jubilejným rokom 110. výročia narodenia nestora československého urbanizmu, prof. Dr. Ing. arch. akad. arch. Emanuela Hrušku, DrSc. V jeho diele a osobe sa spájajú všetky základné pojmy konferencie. E. Hruška bol nielen medzinárodne uznávaný odborník, ale aj výnimočná spoločenská a ľudská autorita. Človek a humanita, ľudské merítko, vzťah k histórii, boli dôležité v jeho odbornej, pedagogickej a vedeckej činnosti.

V urbanizme a územnom plánovaní videl dôležitý a demokratický nástroj na usmerňovanie rozvoja sídiel. Za dôležité považoval kompozičné a estetické otázky miest a krajiny, ktoré v vnímal v ich výtvarnosti. Dokladom toho je jedinečný rukopis súboru jeho kresieb a škíc. Priestor vnímal v jeho jednote a sám sa preto zaoberal otázkami urbanizmu od globálnych mierok až po detail. Detailom ale nevnímal detail urbanistický, ale na konci bola architektúra. Vnímal mesto od celku k stavbe a súčasne naopak. Vzájomne sa determinujúci vzťah stavby a okolia predpokladá znalosti o vnútornom „chovaní“ sa architektúry. Toto poznanie u Hrušku dokumentujú jeho architektonické diela, najmä z obdobia funkcionalizmu (vily, súťažný návrh na ČND v Brne). Založil svoju vlastnú urbanistickú školu, charakteristickú spojením architektúry a urbanizmu. V pamäti je prof. Hruška vnímaný ako urbanista. Málo sa však vie, že témami v jeho ateliéroch boli aj architektonické zadania – hotely, obchodné domy, bytové budovy. Ich architektonická koncepcia je však vždy vnímaná v urbanistickom kontexte.

To nás v roku 2002 pri diskusii o nových študijných odboroch v SR opodstatňovalo zachovať spojenie architektúry a urbanizmu pod jedným odborom. Jeho rozsah odbornej a tvorivej činnosti bol tak široký, že jeho pokračovatelia sa špecializovali na niektorý segment - kompozíciu, regionálne, sídelné a zonálne štruktúry, krajinu.

Na FA STU v Bratislave si jeho osobnosť každý rok pripomíname organizovaním súťaže o Cenu prof. Hrušku za najlepší ateliérovú urbanistickú tvorbu.

2 Metodika a ciele výskumu

Pri príležitosti 110. výročia jeho narodenia E. Hrušku (31.01.1906 v Prahe) je namieste pripomenúť si jeho dielo v kontexte so súčasnými aktuálnymi problémami urbanizmu a územného plánovania vrátane niektorých nových poznatkov z jeho vedecko-výskumnej a pedagogickej činnosti ako aj urbanistickej a architektonickej tvorby. Názov konferencie „Človek, stavba a územné plánovanie“ je výzvou charakterizovať osobnosť E. Hrušku práve z týchto pozícií - ako človeka a osobnosť, ako architekta a ako urbanistu a územného plánovača. Osobnosť a dielo E. Hrušku ešte neboli predmetom vedeckého skúmania. Dielo E. Hrušku nebolo doteraz podrobené vedeckej analýze ani zhodnoteniu jeho vízií s realitou súčasnosti. Cieľom tejto štúdie je načrtnúť námety pre takéto vedecké zhodnotenie Hruškovej tvorby. Okrem práce s literatúrou príspevok vznikal použitím teoreticko-logických vedeckých metód, zberom dát v archívoch a konzultáciami s architektmi, ktorí sú jeho nasledovníkmi, či študentmi. Najväčším prínosom tejto štúdie je hľadanie nových súvislostí v rôznorodej tvorbe E. Hrušku s vedeckým posúdením jeho vízie architekta/urbanistu s dnešnou realitou.

3 Emanuel Hruška v 3 dimenziách

J. Hýzler (2006) charakterizuje zrod osobnosti prof. Hrušku a jeho príklonu k urbanizmu takto :

„Zde (obdobie nástupu funkcionalizmu...pozn. autorov) je patrně nutno hledat počátky velkého životního zaujetí prof. Hrušky podílet se na velkém snu této meziválečné doby, hygienicky, esteticky a funkčně dokonalém velkoměstě, jehož realizaci by umožňovaly právě velkorysé konstrukce zmíněných nových technologií, které by v dosavadním vývoji architektury nenašly obdoby. Touto vývojovou katarzí vyvstala úloha generovat zcela nové úkoly stavebně-

technické civilizace v oblasti techniky urbanismu a zvláště nového typu bydlení, která tolik zaměstnávala meziválečnou generaci avantgardních architektů. Tehdy již vědecky výtečně připravený profesor Hruška přispěl svou bohatou tvůrčí invencí k povznesení tehdejší československé meziválečné moderní architektury a teorie urbanismu na světovou špičku vývoje”.

Profesor Peter Gál (2016) charakterizuje svojho učiteľa takto :

„Profesor Hruška zaujal od prvého stretnutia nevšednou charizmou svetoznáneho odborníka s vyhranenými názormi na všetky preberané témy. Na prednášky chodil s miernym meškaním a hneď sa ujal slova, pričom som ho nikdy nevidel používať nejaké písomné podklady. Hovoril plynulo, občas použil spomínanú tabuľu, na ktorej kultivovanou čiarou dopĺňal verbálny prejav. Niektoré pasáže prednášok pôsobili veľmi koncepčne, s jasne podanou teoretickou líniou, iné boli zase zmesou mozaikovite radených spomienok na konkrétne urbanistické priestory či javy v nich prebiehajúce. Výsledný dojem bol veľmi presvedčivý a domnievam sa, že všetci účastníci uvedených stretnutí mali dojem, že získali nové a potrebné poznatky. Bolo nesporné, že k nám hovorí človek s mimoriadnym odborným rozhľadom, schopný interpretovať svoje poznatky a skúsenosti.“

3.1 Emanuel Hruška ČLOVEK

Osobnosť Emanuela Hrušku (obr.1) je jednou z mála komplexných osobností, ktorá zanechala významné architektonické návrhy a realizácie a v podobe urbanistických štúdií a územných plánov množstvo urbanistických diel. Najmä jeho urbanistická tvorba stavia na jeho priekopníckom teoretikom diele, ktoré tlmočil ďalším generáciám architektov aj ako významný vysokoškolský pedagóg. Tento široký profil zdobil aj iné osobnosti domácej scény tej doby – P. Janáka, J. Gočára, B. Fuchsa, Fr. Gahuru a ďalších. Hruška a tieto osobnosti len potvrdili opodstatnenie a význam spojenia urbanistickej a architektonickej tvorby v profile architekta – urbanistu. Od ostatných sa však Hruška líši najmä poňatím a rozsahom urbanistického diela. To obsahuje všetky urbanistické dimenzie od kontinentálnej cez regionálnu až po sídelnú a zonálnu vrátane krajiny, dopravy a výtvarných otázok.

obr. 2 - Emanuel Hruška - štúdia podľa portrétu z roku 1981 (Zdroj: Štefancová, 2016)

Výpočet jeho diela je rozsiahly a svedčí a jeho základnej povahovej vlastnosti – nesmiernej pracovitosti a systematickosti. Hrušku sprevádza povest' priateľského, ale odborne náročného človeka. Svedčia o tom spomienky niektorých pamätníkov. P. Kardoš, vedecký pracovník a docent na FA STU, ho na akademickej pôde charakterizoval: „Študenti a kolegovia si ho pamätajú ako jemného, láskavého človeka veľkej vnútornej vitality“ (Kardoš, 2011). Podobne sa o ňom vyjadrovali aj jeho neskorší nasledovníci profesori T. Alexy, J. Kavan, F.Trnkus a R.Šteis. Ten ho svojim študentom vykreslil ako človeka nesmierne skromného a priblížil niektoré zaujímavé detaily. Mnohé jeho teoretické práce, učebné texty ale aj koncepčné škie vznikli vo vlaku, keďže v týždni často krát cestoval medzi Prahou a Bratislavou. V tomto špecifickom prostredí metódou „nožníc a lepidla“ vznikali z rôznych jeho autorských zdrojov najmä graficky bohaté učebné pomôcky (napr. skriptá z urbanistickej kompozície (Hruška, 1957). Výsledkom tejto jeho pracovnej metódy je fakt, že v jeho rôznych dielach sa niekedy opakujú tie isté obrázky, ale vždy ich komentuje z iných súvislostí.

Svoju prirodzenú ľudskú ale aj odbornú autoritu uplatňoval aj vo vedúcich funkciách. Kariéru začal ako tajomník Ústavu stavby miest na Masarykovej akadémii (1931). Významnou funkciou bola pozícia referenta Generálneho sekretariátu hospodárskej rady a externým vedúcim odd. územného plánovania v Státní úrade plánovacím (1947). V r. 1945-48 bol vedúcim plánovacieho odboru Zemského studijného a plánovacieho ústavu v Brne (1945-48). V Bratislave bol vedúcim Ústavu stavby miest (1948-62), dekanom FAPS V Bratislave (1953-55). Na katedre urbanizmu a územného plánovania pôsobil konzultačne až do konca života (obr.2).

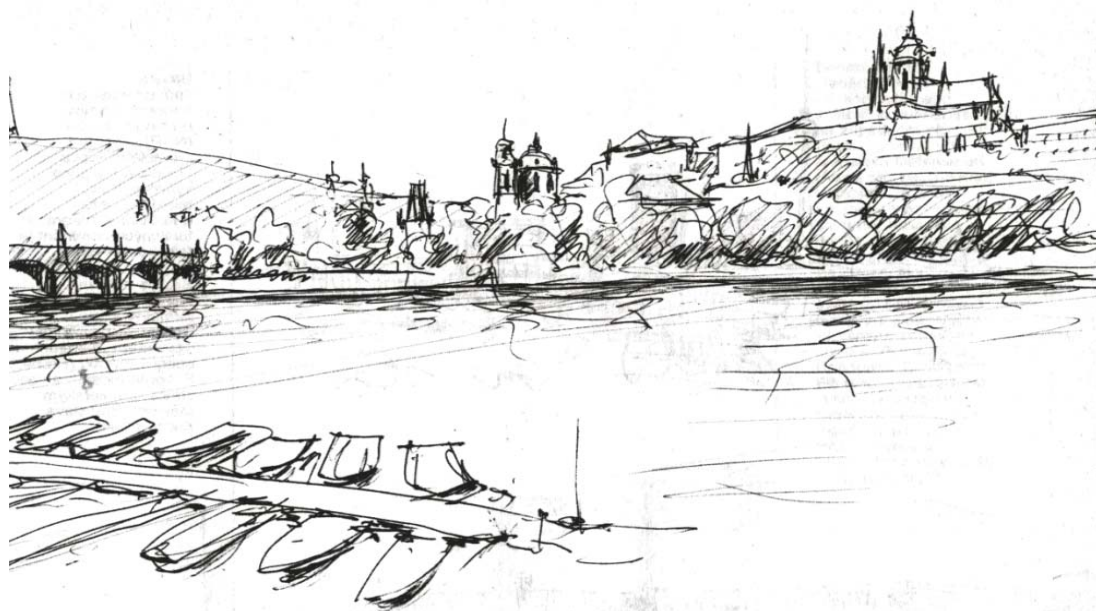

obr. 2 - Oslava 75. narodenín na Katedre urbanizmu a územného plánovania v Bratislave 1981, blahoželajú prof. R. Šteis a J. Svetlík (zľava) a doc. M. Klaučová (Zdroj: A. Gogová – archív autorov)

Jeho osobné povahové vlastnosti sa premietli aj do jeho tvorby, v ktorej berie na prvom mieste zreteľ na človeka. Hľadiská formovania priestoru, samozrejme pri rešpektovaní dobových estetických kritérií, podriaďuje merítku a potrebám človeka. Tento humanistický princíp je zřejmý najmä z formulovania zákonitostí urbanistickej kompozície, kde komentuje vzťahy v priestore tak z koncepčného nadhľadu a súčasne z ľudského horizontu. Potrebu súbežného videnia z rôznych horizontov vštepoval aj svojim študentom a kolegom pedagógom. V tom spočíva náročnosť a jedinečnosť profesie architekta - urbanistu. Potrebu

vnímania priestoru z ľudského horizontu považuje za základnú súčasť každej urbanistickej koncepcie. Preto v jeho urbanistickom diele ale aj v požiadavkách na študentské práce ktoré viedol mali významné miesto perspektívy. Manuálnymi konštrukciami perspektívneho zobrazenia si vtedajší autori, na rozdiel od mnohých dnešných ktorým tieto vizualizácie generujú počítače, nielen overovali, ale aj osvojovali zákonitosti perspektívneho vnímania priestoru a jeho zákonitostí. U Hrušku to bola aj mimoriadne výstižná expresívna kresba, ktorou prejavil **umelecký rozmer svojej osobnosti**, dokázal tlmočiť svoje koncepčné úvahy alebo zážitky z ciest po svete. Hruška dôležitosť kresby v profile architekta proklamoval aj výberom svojich asistentov, z ktorých architektonická kresba priestoru dominovala najmä u M. Kodoňa (docenta v odbore urbanizmus na SVŠT, jedného z prvých asistentov E. Hrušku, zakladateľa školy krajinej architektúry na Slovensku). Jedna z posledných publikácií „K tvorbe urbanistického prostredia“ (Hruška, 1985) predstavuje súbor jeho kresieb a je učebnicou pre kresebné vyjadrenie urbanistickej koncepcie, priestoru ako aj teoretických otázok. Jeden z najdôležitejších odkazov Hrušku pre urbanistickú vedu je, že aj veda v odbore architektúra a urbanizmus môže (pozn. autorov: má...) ako vyjadrovací prostriedok využívať aj kresbu. Skutočnosť, keď tak širokospektrálne orientovaná osobnosť E. Hrušku stojí na jeho umeleckom profile, je dôležitá aj v súčasnej diskusii o úlohách a osobnej vybavenosti urbanistov - plánovačov. Potvrdila to aj výstava „Emanuel Hruška a slovenská urbanistická škola“ (Bratislava, Galéria Umelka, január 2017). Umelecký prístup a požiadavky na komplexnosť urbanistickej tvorby a na rešpektovanie prírodných a kultúrno-historických podmienok je základným odkazom urbanistickej školy E. Hrušku

Hruškova škola stojí na sile úvodnej myšlienky, kde urbanistickú koncepciu formuje a graficky vyjadruje v jej abstrahujúcej jednoduchosti. Tieto vlastnosti majú najmä jeho škice z regionálnej urbanistickej dimenzie (obr.3).

obr. 3 - Hradčany – silueta, kresba (Zdroj: Hruška, 1985)

Rešpektovaním histórie a kultúrneho architektonického dedičstva a sídiel si ctí výsledky človeka z rôznych kultúrno-spoločenských období. Potrebu poznania histórie a spoločenských súvislostí ako jedného z východísk pre tvorivú činnosť zdôrazňujú jeho teoretické spisy z oblasti dejín urbanizmu (Hruška, 1961). Jeho angažovaný záujem o históriu bol korunovaný vymenovaním za podpredsedu Ústrednej komisie štátnej pamiatkovej starostlivosti pri Ministerstve kultúry ČSR (1958, v 1962 sa stal predsedom komisie). V roku

1971 sa stal predsedom Československého národného komitétu medzinárodnej rady pre pamiatky a sídla ICOMOS. Z týchto pozícií (spolu s ďalšími odborníkmi – prof. A. Piffel, E. Belluš, J. Alexy a i.) sa zapojil do diskusií o zachovaní bratislavského hradu a podhradia. Z dnešného stavu je zrejmé, že toto úsilie prinieslo úspech v otázke rekonštrukcie hradu ale už nie v zachovaní štruktúry podhradia.

3.2 Emanuel Hruška URBANISTA - tvorba a teória

V oblasti urbanizmu a urbanistickej tvorby Hruška obsiahol všetky urbanistické dimenzie.

Zaoberal sa *úvahami o celosvetových a kontinentálnych systémoch osídlenia* na úrovni, ako ich porovnateľne vyjadril neskôr aj C.A. Doxiadis vo svojom diele *Ekistics* (1969). Hruška, ktorý bol tiež členom Ekistickej spoločnosti v Aténach (1967), sa tejto architektom vzdialenej dimenzii venoval z dôvodu, že si uvedomoval jednotu priestoru a systémové väzby, ktoré navzájom vytvárajú jednotlivé dimenzie a ich prvky. Tieto úvahy mu umožnili vyslovovať prognózy pre nižšie stupne štruktúr osídlenia. Hruška pritom vnímal určujúci vplyv sociálno-ekonomických a politických podmienok na formovanie sídiel a osídlenia. Z dnešného pohľadu vyznieva snáď kriticky, keď vyzdvihuje prednosti socialistického plánovania pred kapitalistickým. Ak podrobíme tieto postoje objektívnej analýze, Hruška v skutočnosti vnímal výhody autoritatívneho riadenia a rozhodovania o území nie z politického presvedčenia, ale z dôvodu, že v takom prístupe videl väčšiu garanciu na presadenie odborných hľadísk a verejných záujmov. Na západe (Hruška mal možnosť často cestovať) sa totiž začali v systéme kapitalizmu, ktorému sa podriadilo aj územné plánovanie, vyskytovať niektoré javy, napr. dezurbanizácia a vznik suburbií. Podriaďoval ich tvrdej kritike ako dôsledok politického zriadenia, ktoré územie premenilo na ekonomickú kategóriu. Paradoxne ide o javy, ktoré o 40 rokov neskôr našli aj našu spoločnosť nepripravenú (po roku 1989).

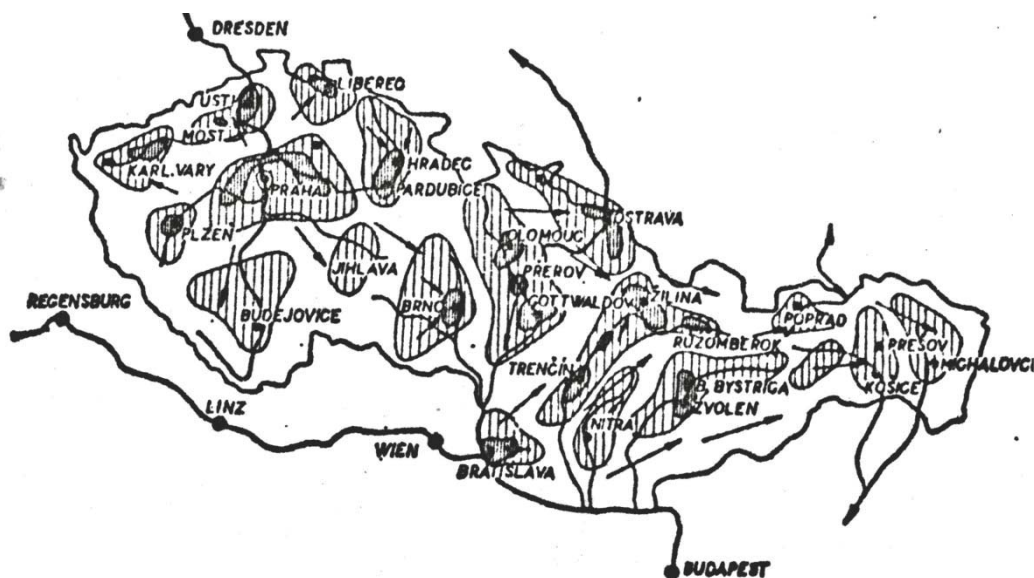
Úvahy o kontinentálnej dimenzii osídlenia vytvorili okrajové rámce pre jeho úvahy o možnostiach *rozvoja štruktúry osídlenia na úrovni štátu*. Už v roku 1934 predstavil náčrt makrofunkčného zónovania Čiech (Hruška, 1934, str.12, 50). Urbanizačné pásy severných a stredných Čiech sú oddelené prírodnými systémami a poľnohospodárskym zázemím pre urbanizované územia. Predstavil aj návrh koncepcie rozvoja cestnej siete na úrovni štátu. Hlavnú komunikačnú pozdĺžnu os tvorí diaľnica vedená stredom republiky v spojení Ústí n. Labem – Praha – Brno – Zlín – Trenčín – Žilina – Poprad – Prešov – Košice – Mukačevo. Priečne osi spájajú sídla ktoré neležia na hlavnej strednej osi (Hruška, 1934, str.40). Podobnú úvahu neskôr vyslovil v r. 1936 aj J. A. Baťa vo svojej publikácii „Budujme stát pro 40 000 000 lidí“.

Po vojne sa Hruška prirodzene zapája do plánovacích štruktúr. Je to obdobie, v ktorom postupne prejavoval lojalnosť nastupujúcemu socialistickému režimu a jeho systematike plánovania. Kristek a Žáčková (2015, str.39) uvádzajú: „V souladu s dobovými tendencemi reviduje E. Hruška své názory týkající se totálního plánování, v jeho koncepci sice stále figuruje i soukromý sektor“ ale súčasne aj uvádza, že „...plánování nelze přenechat silám liberálně se rozvíjejícím“. Zo svojich pozícií v plánovacích orgánoch štátu sa stal Hruška dôležitým konceptorom urbanistických aspektov nastávajúcej industrializácie. Kristek a Žáčková napr. uvádzajú Hruškovu myšlienku že „...jediná únosná cesta se zdá být pozvolná pásová dislokace průmyslu v prostorech optimálních výrobních podmínek „ alebo že sa „moderní výroba může odpoutat od svých tradičních stanovišť – že tedy ve většině případů musí jít výroba za člověkem“. Táto myšlienka by bola nadčasová, problémom ale je, že bola vyslovená v čase orientácie národného hospodárstva na ťažký priemysel.

Hruška svoju vieru v centrálne direktívne plánovanie vysvetlil vo svojej prednáške na medzinárodnom kongrese UIA v Lausanne 1948, keď argumentoval, že východoeurópskym

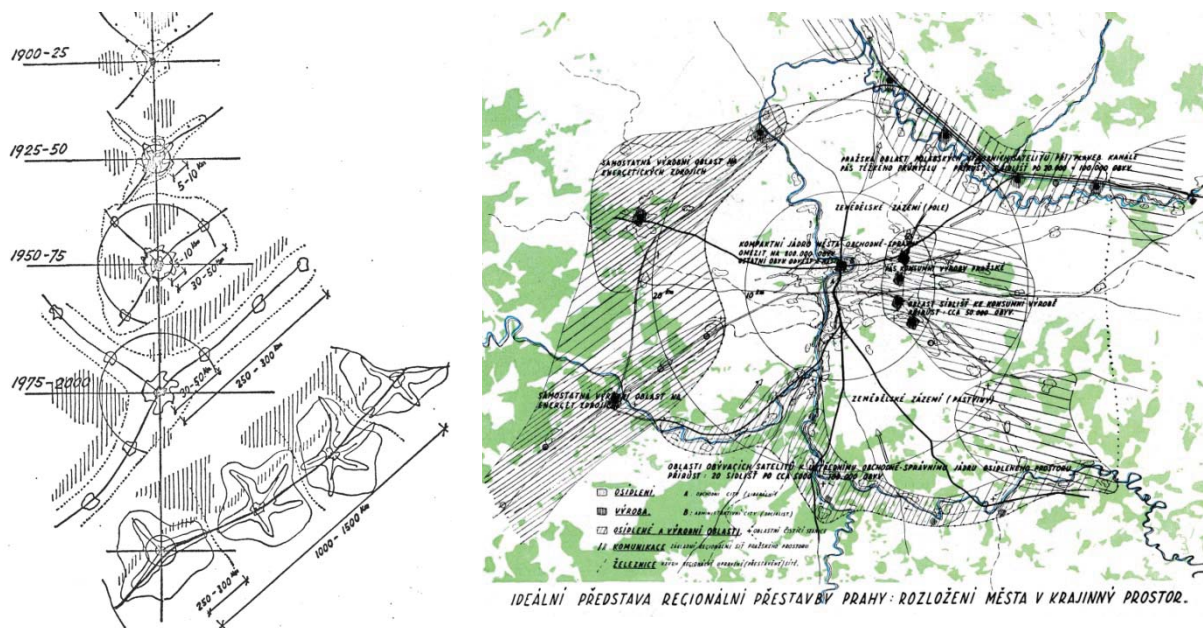
štátom je v povojnovom období najbližšia plánovacia sústava, „keďže im najskôr umožní uskutočnenie veľkých úloh znovuvýstavby a prestavby“ (Kristek, Žáčková, 2015). Horšie bolo, že Hruška v tejto súvislosti uviedol, že „nutné omezení svobody je zde ve prospěch jasného a sociálně orientovaného pořádku“. Kristek a Žáčková to vnímajú ako súčasť doby po februári 1948, keď sa „do rétoriky urbanistov, ktorí v politickom prevrate vidia príležitosť na uskutočňovanie svojich vízií, začínajú premietat’ februárové udalosti“ (str.43). Títo autori komentujú toto iste nie ľahké spoločenské obdobie ako etapu, keď „vidina presunu z avantgardných pozícií do pozícií establishmentu bola zjavne lákavá aj pre E. Hrušku“. Uvádzajú, že Hruška „sa vo svojich predstavách o socialistickej industrializácii neobmedzil len na územie Československa, ale svoje vízie po komunistickom prevrate presúva na celé územie Európy...čo bude predstavovať konečnú vývojovú fázu európskej integrácie“. Z pozícií Slovenska je nám ťažko túto skutočnosť komentovať, keďže tu zanechal Hruška inú stopu a povest’... V optike profesorov Alexyho, Kavana a Trnkusa na výstave „Emanuel Hruška a slovenská urbanistická škola“ je na podklade ideového projektu „trojmestia“ Viedeň-Bratislava-Budapešť tiež vnímaný ako priekopník európskej urbánnej integrácie, ide však o to na akom spoločenskom princípe. Je to však len dokladom skutočnosti, že urbanizmus a politika majú silnú mieru prepojení. Napokon to uvádza aj sám Hruška vo svojej knihe Vývoj stavby miest, keď spoločensko-hospodárske podmienky vníma ako určujúce. Z predvojnových časov v demokratickej I.ČSR ako aj z dnešných pozícií povolania architekta, ktoré sa vníma ako slobodné, sa zdá preto ťažko pochopiteľná jeho vtedajšia, neskôr redigovaná téza, že „architekt sa už nepohybuje v priestore ako takzvané slobodne tvoriaci umelec, ale je pevne zakotvený v hospodárskej štruktúre prostredia“ (Kristek, Žáčková, str.43). Jeho vlastná tvorba ani jeho pedagogické vedenie študentov však tomu našťastie nezodpovedali, naopak, zrejme išlo o povinnú rétoriku tej doby.

Podmienkam formovania regiónov na Slovensku sa Hruška venoval v zborníku konferencie „Ciele a metodika rajónového plánovania“. Svoje úvahy o prírodných a spoločensko-ekonomických podmienkach a determinantoch rozvoja sídelných regiónov a usporiadania krajiny zhrnul Hruška v práci „Zwischen Stadtmitte und Stadtregion“ (Hruška, 1955). Tu naznačil postupný prechod od koncentrácií do mestských regiónov až do pásmových sídelných štruktúr (obr.4). Ako sme vyššie uviedli, industrializácia Slovenska, ktorú Hruška podporoval, ale nie vždy priniesla pre jej krajinu pozitívny efekt (Kovohute Istebné na Orave a pod.).

obr. 4 - Prechod od bodových koncentrácií po pásovú regionálnu sústavu (Zdroj: Hruška, 1970)

V tom čase podobné myšlienky o prechode bodových schém štruktúr osídlenia cez pásové po sieťové vyslovil pre Poľsko B. Malisz. Na rozdiel od rovinatej konfigurácie územia Poľska však Hruška zohľadnil aj determináciu orografickými pomermi, čím každý región mal svoje špecifiká s možnosťou zachovania svojej priestorovej a aj kultúrnej identity (obr. 5 vľavo). Týmto prácami sa Hruška stal ideovým predchodcom projektov urbanizácie (PU SSR, Urbion Bratislava 1974, PU ČSR, Terplan Praha). V ČR na tieto Hruškove teórie nadviazali V. Matoušek a J. Gregorčík. Zo Slovenských autorov na jeho myšlienky formovania štruktúry osídlenia nadviazali neskôr R. Šteis v práci „Sídlné štruktúry“ (1978) a B. Kováč dizertačnou prácou „Regionálne štruktúry“ (1981), ktoré sa stali aj podkladmi pre aktualizáciu uvedených projektov urbanizácie.

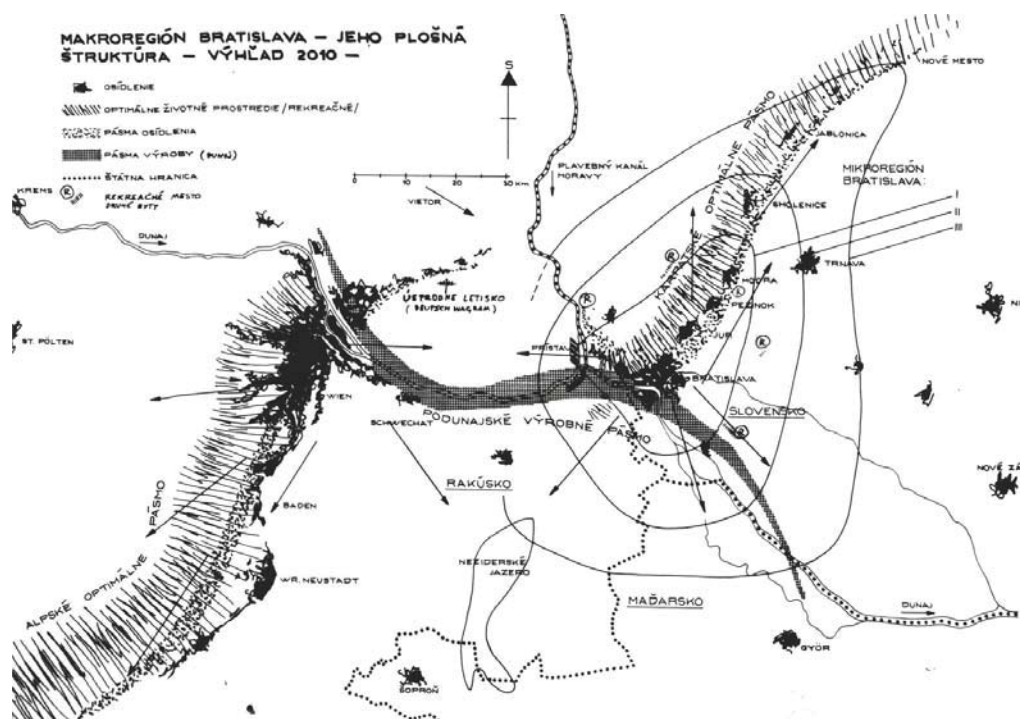
obr. 5 - Vľavo od bodového regiónu k sídelným pásom (Hruška, 1948), vpravo ideálna predstava regionálnej prestavby Prahy v rozložení mesta do krajinného priestoru (Zdroj: archív autorov)

V regionálnej dimenzii sú dôležité najmä jeho koncepčné úvahy o rozvoji pražského a bratislavského regiónu. Rozvoj veľkých miest jednoznačne vnímal vo forme aglomerácie. Víziami rozvoja pražského priestoru sa zaoberal už na začiatku 30-tych rokov, keď sa zúčastnil súťaže na dopravnú koncepciu Prahy. Ako uvádza J. Hruža (2011), Hruška bol jediným účastníkom súťaže, ktorý si uvedomoval regionálne súvislosti. Je možné, že k týmto úvahám ho priviedli ideové návrhy na riešenie „veľkej Prahy“ ako hlavného mesta novej Československej republiky po r. 1918 od M. Urbana a V. Zákrejse (Paralená Praha, 1922). Mladého budúceho študenta architektúry mohla k regionálnym úvahám (čo býva pre architektov okrajová záležitosť) naviesť aj prednáška R. Unwina v r. 1923 v Prahe o satelitných záhradných mestách ako aj prednášky L. Corbusiera, Loosa, Gropiusa, Berlageho, Ouda, Veldeho a i., ktoré organizoval SVU Mánes, Devětsil a Kluby architektů Prahy a Brna v r. 1924-25. K záhradným mestám však neskôr zaujal aj kritický postoj z hľadiska sociálneho, keď tvrdil, že „výsledky sú iné než sa očakávalo – neposlúžili robotníctvu, ale malej buržoázii“ (Hruška, 1955, str.9).

Jedna z prvých Hruškových ideí pražského regiónu je prezentovaná v publikácii „Dopravní síť v krajinném řešení“ (Hruška, 1934, str. 38). Náčrty rozvoja pražského regiónu a rozvoja mesta tu predstavil v súvislosti s dopravou. Navrhuje radiálny systém s okruhom okolo Prahy. Okruh založil pre potreby zabezpečenia „výrobných spojov“ v regióne. Zrejme

pod vplyvom aténskej charty naznačuje funkčné zónovanie krajiny vo forme pásov. Podrobnejšiu štruktúru pražského regiónu vyjadril v škici v r. 1948 (obr.5 vpravo).

Okolo jadra regiónu rozvíja funkčné zóny priemyselovej a poľnohospodárskej výroby, sídlenia a rekreácie. Ťažisko regiónu tvorí kompaktné jadro mesta, kde počet obyvateľov obmedzuje na 800 000. Ostatných obyvateľov navrhuje „odviesť z mesta“. K tomu vytvára podmienky v oblasti sídlíšť vo väzbe na výrobu po obvode Prahy. V roku 1970 Hruška načrtol dve varianty pražského mestského regiónu - radiálny (Fingerplan) a okružný (Ringplan). Radiálny, ktorá má 13 „prstov“ o dĺžke 20-25km, je založený na rozvoji urbanizácie pozdĺž prístupových cestných a železničných komunikácií. Ringplan je v podstate systém satelitov spojených po obvode regiónu okružnou komunikáciou. Polohu Bratislavy vníma v jej väzbách najmä na Viedeň. V štúdiu Makroregión Bratislava (obr. 6) naznačuje výhľad rozvoja osídlenia v bipolárnom regióne Viedeň – Bratislava. Pásky osídlenia využívajú vhodnú orientáciu svahov Malých Krapát a alpského predhoria. Priestor medzi Viedňou a Bratislavou vyplní „podunajské výrobné pásmo“. Letisko makroregiónu presúva na moravské pole k Deutsch Wagramu.

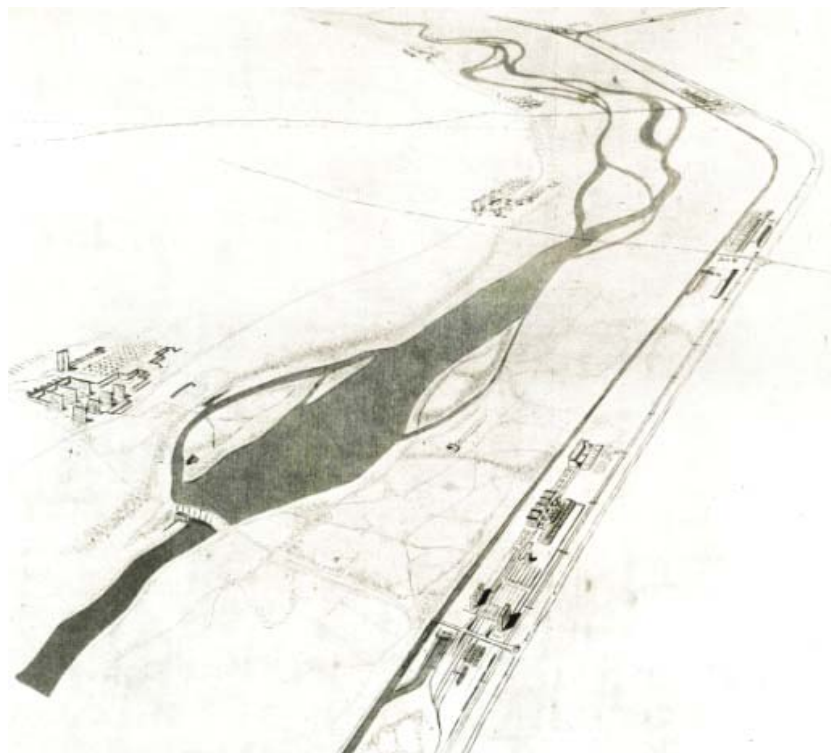

obr. 6 - Makroregión Bratislava, nedatované, odhad cca 1960 (Zdroj : archív prof. Lizoňa)

Úvaha výroby vo väzbe na priestor rieky by dnes narazila na prirodzený odpor, keď tento priestor má významnú ekologickú funkciu. Pozoruhodný je malý detail tejto štúdie – umiestnenie prístavu v priestore sútoku Moravy a Dunaja (Devínska Nová Ves). Tieto úvahy boli aktuálne aj v súvislosti s umiestnením automobilky (Bratislavské automobilové závody, dnes VW). Táto štúdia je víziou k roku 2010. Ak si uvedomíme, že ju Hruška vyslovil v čase železnej opony, je úvaha o otvorenom priestore nadčasová a na tú dobu smelá. Z tejto štúdie je zrejmé Hruškovo viera v objektívne zákonitosti formovania sídelných štruktúr, kde rozhodujúce sú prírodné a polohové predpoklady. Neziderské jazero (Neusiedler See), ku ktorému smerujú šípky zo sídelných pólů, je dnes rekreačným zázemím nielen Viedne, ale aj Bratislavy a maďarského pohraničia. Takto apoliticky formulovaný otvorený región je v protiklade s častými proklamáciami E. Hrušku, v ktorých vyzdvihuje prednosti socialistického zriadenia postaveného na báze marxizmu-leninizmu. Takéto proklamácie, najmä v textoch z

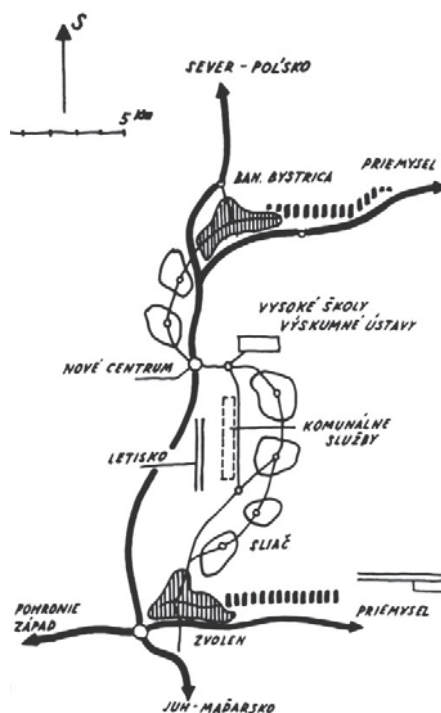
50-tych a 60-tych rokov, boli určite účelové, aby ich prostredníctvom bola uspokojená cenzúra. V štúdiu je väčšia pozornosť venovaná bratislavskému regiónu. V bipolárnej situácii makroregiónu je priestor až po Trnavu označený pojmom „mikroregión“. Dnes je pojem mikroregión používaný v úplne iných dimenziách, keď sa vzťahuje skôr na rurálne štruktúry osídlenia v spojitosti s krajinou. Vo vymedzení bratislavského regiónu Hruška vymedzil tri pásma v porovnateľnej teoretickej schéme O. Boustedta. Rozvoj osídlenia vidí najmä v priestore malokarpatského sídelného pásu. Táto vízia sa postupne naplňa aj v súčasných územných plánoch bratislavského regiónu.

V zošite *Urbanismus a územní plánování* (1948) Hruška naznačuje koncepčné vízie aj pre Ostravsko (spolu s J. Mrkosom a B. Fuchsom) a Zlínsko (spolu s Fuchsom a A. Neumannom). Regionálnu štúdiu Brna prenecháva B. Fuchsovi. V problematike dolnomoravského úvalu vyjadrujú autori „ideální rozložení sídlišť a továren“, a to na princípe pásovo-pásmovej štruktúry (obr.7). V tejto štúdiu vyjadril Hruška svoj príklon k funkčnému zónovaniu pásmového mesta, ktoré v teoretickej schéme priniesol už Miljutin. V štúdiu pre Zlínsko sú takéto body zoradené do pásu a vytvárajú tak v podstate lineárne mesto. Túto predstavu o usporiadaní tohto priestoru vyslovil Hruška v 1934, čo dokumentuje obrázok na obale publikácie „Krajina a její soudobá urbanisace“ (1946). Okrem pôdorysnej schémy autori zobrazili priestor regiónu aj z vtáčej perspektívy. Dnes je namieste otázka, prečo sa takéto priestorové znázornenia vytratil z územnoplánovacej dokumentácie..

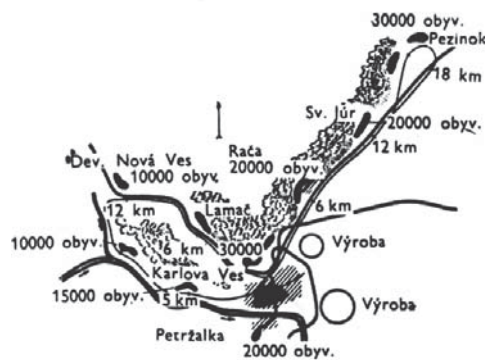
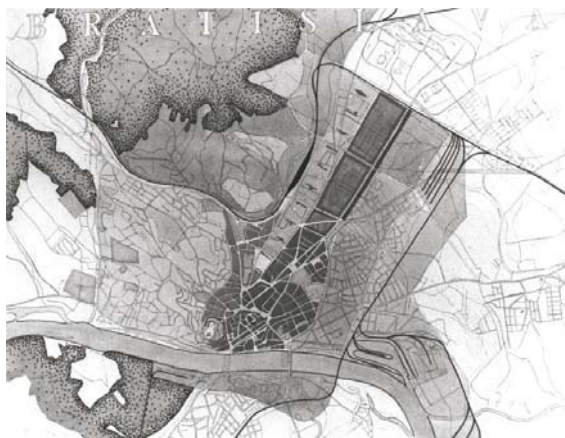
obr. 7 - Zlínsko – Ideálna predstava regionálneho plánu južnej časti strednej Moravy - plán rekonštrukcie a industrializácie hornej časti dolnomoravského úvalu, (Hruška, 1948) (Zdroj: archív a.)

Na Slovensku sa z regionálneho pohľadu v 60-tych rokoch venoval problematike tzv. súmestia Banská Bystrica – Zvolen (obr. 8). Rozvoj funkcií bývania umiestnil mimo dopravnú os do prírodného prostredia a medzi oboma pólmi regiónu navrhol nové regionálne centrum.

obr. 8 - Súmestie Zvolen –Banská Bystrica (Zdroj: Vodrážka, 2005, str.70)

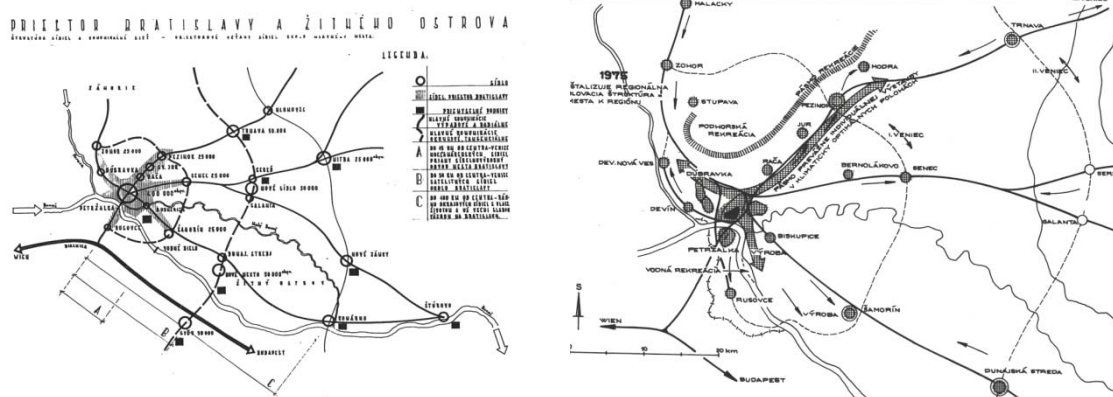
Po príchode do Bratislavy na post vedúceho Ústavu stavby miest na FAPS (1948), sa začal venovať aj problematike rozvoja Bratislavy. Už v roku 1949 predložil štúdiu na územný plán mesta (ďalšie predložili K. Gross a J. Svetlík). V jej koncepcii dominuje východný rozvojový smer, úvahy o potenciály Petržalky a preklopeniu mesta za Karpaty boli v tej dobe ešte vzdialené a neukazovala sa potreba zapojenia potenciálu týchto území do rozvojovej schémy mesta (obr.9 vľavo). Hranice kompaktného mesta vymedzuje železnica, ktorá nie ale predvídavo umiestnená na východnom okraji mesta. Cez Dunaj prechádza v mieste, kde je dnes nový cestný most Apollo – tým prispel aj k problematike bratislavských mostov, ktorých počet a umiestnenie sa stabilizoval až v územnom pláne mesta v r.1963 (autor M. Beňuška). Neskorší rozvoj priemyslu v meste (príchod Slovnaftu, čo bolo politické rozhodnutie s ktorým urbanisti nepočítali) znamenal jednak väčšiu dynamiku rastu obyvateľstva, ale priemysel vytvoril aj priestorové bariéry východného rozvoja. Na túto novú situáciu Hruška reagoval schémou satelitných sídlisk, ktoré však prerástli v tzv. veľkú Bratislavu. (obr.9 vpravo).

obr. 9 - Vľavo štúdia na smerný územný plán Bratislavy,
vpravo rozloženie nových sídlisk s počtom obyvateľov (Hruška, 1971)

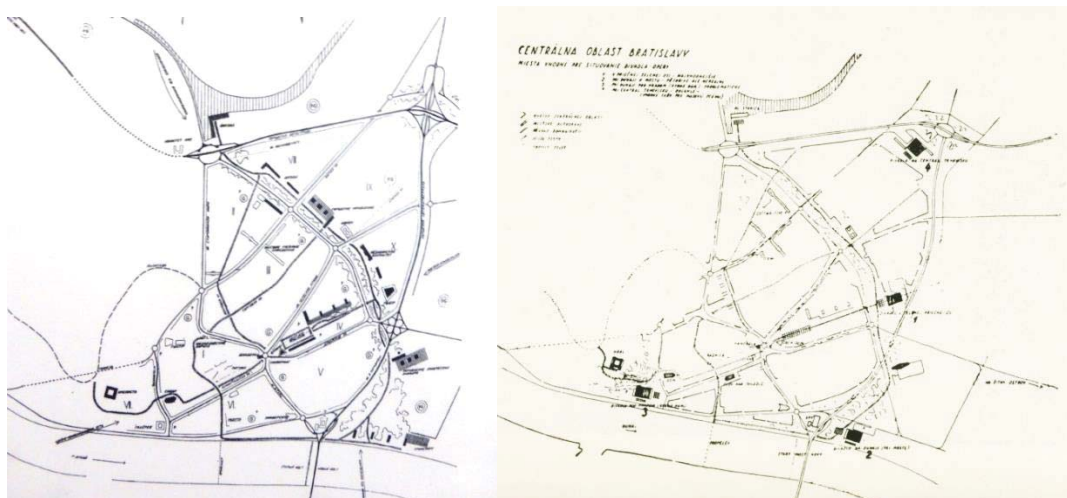
Oproti tejto schéme, ktorá už tradične u Hrušku preferovala podkarpatský sídelný pás, sa kapacity sídlisk v tomto pásme nenaplnili a presunuli sa do Petržalky a na záhorský rozvojový smer. Stále je však táto Hruškova vízia využitia potenciálu podkarpatského pásu pokrokovejšia ako realita dezurbanizácie, ktorú predstavujú suburbiá na najlepšej poľnohospodárskej pôde bez akéhokoľvek koncepčného princípu. Je to dôsledok akceptácie povoľovania výstavby len na základe aktualizácií územných plánov okolitých obcí aj v takej dimenzii, ktorá by už mala byť súčasťou regionálnej koncepcie územia.

Postupne sa dopracoval až k radiálno-okružnej schéme usporiadania regiónu. (obr.10).

obr. 10 - Vľavo priestor Bratislavy a Žitného ostrova (Hruška, 1960),
vpravo Kryštalizácia regiónu k roku (Hruška, 1975) (Zdroj : archív a.)

Mnohé úvahy o rozvoji Bratislavy ako aj polemiky (napr. s prof. Bellušom) vyjadroval v časopise Projekt (Revue Zväzu slovenských architektov). Významnou mierou sa zasadil o zachovanie a rekonštrukciu bratislavského hradu. V 70-tych rokoch bol zástancom koncepcie tzv. priečnej zelenej osi, ktorá na jeho koncepcii mesta z 1949 ešte absentovala. Projekt zelenej priečnej osi presadzoval s T. Alexym a M. Kodoňom. Prvú ideu priečnej osi prezentoval v štúdiu z roku 1960 (s T. Alexym a M. Kodoňom In Problémy súčasného urbanizmu, 1966, str.154). K jej forme sa vyjadril aj neskôr, keď už vznikla budova pyramídy Slovenského rozhlasu (obr.11). Zo schémy je však zrejme aj dnes už prekonané koncipovanie dopravy založené na rýchlostných komunikáciách s mimoúrovňovými križovatkami v centre mesta.

obr. 11 - Priečna os v Bratislave, vľavo (Zdroj: SNG Bratislava), vpravo Problémy súčasného urbanizmu (Hruška, 1966, s.255)

Uvedomenie si významu regionálnej dimenzie plánovania pre rozvoj sídiel vyjadril Hruška aj v podpore vzniku rajónového plánovania. Svedčí o tom jeho článok o Cieľoch a metódach rajónového plánovania (Hruška, 1955), kde sa k takejto potrebe vyjadrili aj odborníci z iných odborov. Tým bolo poukázané na potrebu interdisciplinárneho prístupu k problematike územného rozvoja. Hruška tu vyjadruje potrebu vytvorenia väzieb územného a hospodársko-ekonomického plánovania. Napriek tomu, že táto téza bola vyslovená v období centrálne riadenej ekonomiky, platí aj v trhovej ekonomike v spoločenskom systéme občianskej demokracie, čo sa na Slovensku premietlo do zákonnej povinnosti vytvárať plány kultúrneho, sociálneho a ekonomického rozvoja obcí ako strategického podkladu pre územný plán. Hruška konštatuje, že „sa nedá vykonávať investičná politika bez poznania reálneho prostredia a teda treba prísť k určitej syntéze ekonomického pohľadu s územným pohľadom“ (str. 14). Súčasne požaduje potrebu prístupu „k organizovanému usmerňovaniu komplexného rozvoja krajiny“ (str.12). Potrebu územného plánovania vyjadril v úvode publikácie „Úvod do urbanizmu a územného plánovania“ (1955). Na str. 10 v tejto publikácii Hruška uvádza:

„Skutočne reálne plánovať v území znamená vedieť sklbiť veľké záujmy so záujmami malými...treba však súčasne sledovať celok aj detail, potreby širokého krajinného územia aj úlohy drobnej bytovej asanácie. Nesmieme vidieť len veľkú, dlhodobú národohospodársku stratégiu plánu, lebo na ňu má podstatný vplyv aj človek (so svojimi aktuálnymi starosťami denného života), žijúci v podmienkach historicky daného prostredia, kde treba uskutočňovanie plánu prispôbovať týmto podmienkam. Naproti tomu nesmieme pre samú taktiku porušovať základnú strategickú líniu a deformovať plán.“

V aplikácii na dnešné pomery môžeme túto charakteristiku vzťahnúť aj na úlohu územného plánu sklbiť a koordinovať vzťahy verejného (paralela veľkého) a súkromného (malého) záujmu, rešpektovať kultúrno-historické hodnoty a predovšetkým uplatniť aj presadzovanie aktuálnych potrieb obyvateľov. To je možné zabezpečiť aplikáciou metód participatívneho plánovania do procesnosti územného plánovania.

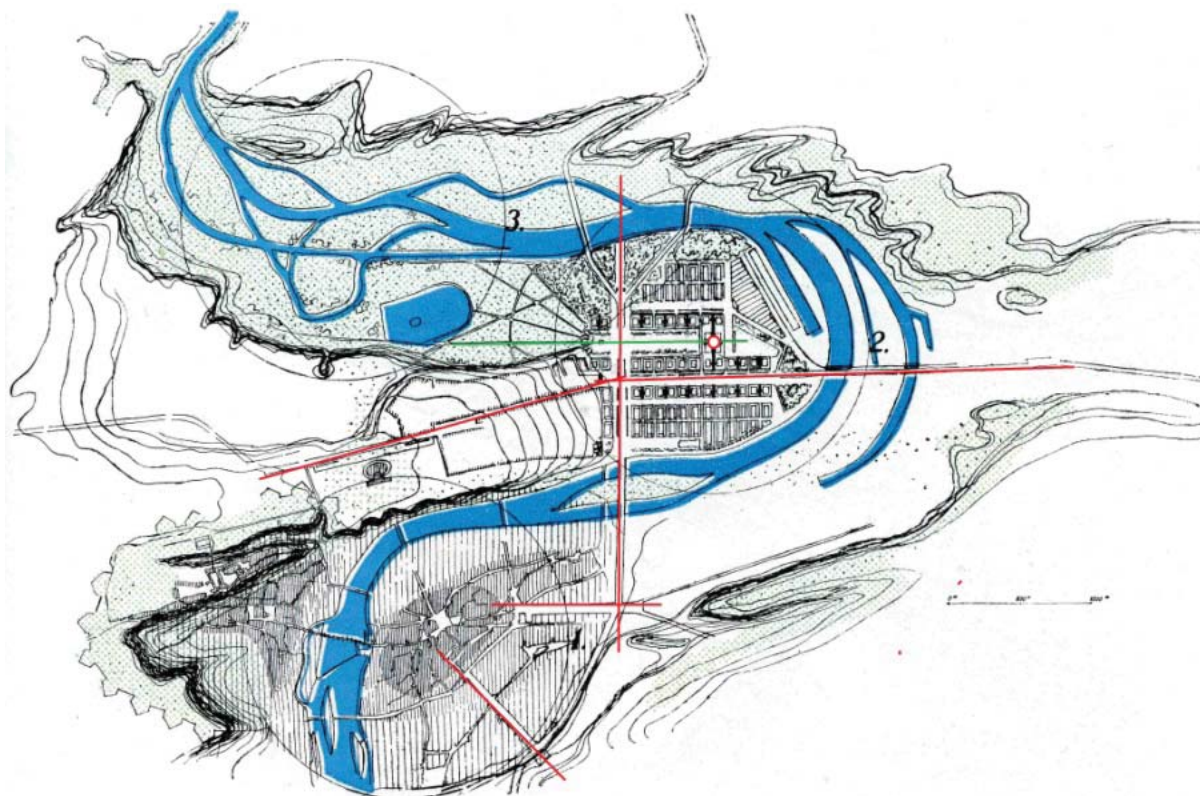
V ďalšom konkretizuje pôsobenie niektorých profesií na tvorbe územného plánu, čím potvrdzuje svoje dávnejšie predstavy o interdisciplinárnych prístupoch. Podľa Hyzlera (2006)

Hruška „v zadaných úkolech videl úspešné riešenie len v syntéze vedecké spolupráce rady zúčastnených oborů, jak technologického, tak humanitního zaměření, techniků, ekonomů, dopravních specialistů, ale i historiků, psychologů. sociologů, aby tak iniciovali optimální sepětí člověka s nově přetvořenou krajinou“.

Osobitne sa venuje architektom – urbanistom, ktorí by mali pracovať aj vo vyšších polohách územných rajónových plánov, napr. na výtvarnej kontrole urbanizácie krajiny a estetickom pretvorení jej obrazu (dtto, str.11). Na str.12 vyjadruje požiadavku na zavedenie profesie územných plánovačov, ktorí sa „budú zaoberať svojimi úlohami v rozpätí od hospodárskych základov, cez prírodovedné poznanie geografického prostredia, cez technológiu výrobných procesov až po ekonomickú, technickú a výtvarnú - estetickú výstavbu krajiny, miest a dedín“. Je to v podstate vízia priestorového plánovača, ktorá profesia sa v niektorých krajinách v územnom resp. priestorovom plánovaní uplatňuje. S ohľadom na rastúcu profesijnú špecializáciu v iných odboroch Hruška aj pre územné plánovanie naznačuje potrebu špecialistu v odbore koordinácie – „syntetika územného plánovača“. V podstate sa jedná o dnešnú profesiu spracovateľa územnoplánovacej dokumentácie, Hruška však túto potrebu vyjadruje aj vo sférach orgánov územného plánovania. Česká komora architektov má špecializáciu na územné plánovanie, Hruškov predpoklad je však taký že to nemusí byť architekt. V skutočnosti to zodpovedá realite v

niektorých štátoch západnej Európy, kde je plánovanie oddelené od regulovaného povolania architekta (projektovanie), čo ho ale nevylučuje z týchto procesov. Naopak, architekt môže vykonávať aj profesiu urbanistu, ale nemajú spoločnú pečaťku.

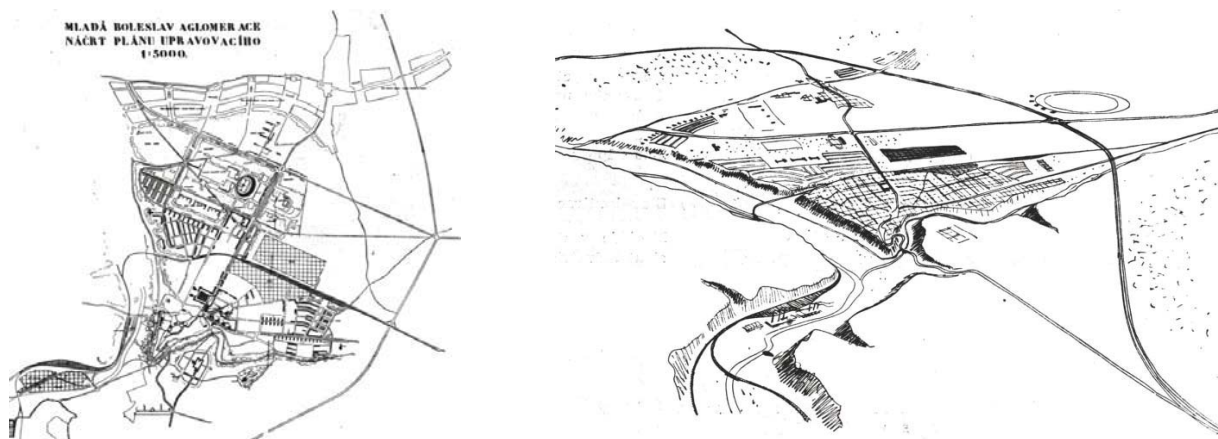
V zonálnej dimenzii uplatňoval hruška aj svoje architektonické skúsenosti vlastnú školu urbanistickej kompozície. Z množstva urbanistických štúdií patrí medzi najznámejšie jeho predstava o novej zástavbe územia Holešovic (obr.12). Kompozícia je založená na osových vzťahoch, ktoré nadväzujú aj na princípy koncepcie susedných území.

obr. 12 - štúdia zástavby Praha – Holešovice (analýzy osových vzťahov: autori)

Realizovanou koncepciou bola výstavba nového obytného súboru v Banskej Bystrici z r. 1960. V silnej osovej kompozícii uprednostňuje doskovú zástavbu, ktorú uprednostnil pred za urbanistickými uzatvorenými blokmi (tie v prípade Žižkova nazval „zakouřená nakupenina uzavřených bloků“ (Hruška, 1946, obr.95). V uzávere hlavnej osi neskôr vznikla stereotómna architektúra Pamätníka SNP od D. Kuzmu (1974).

V praktickej činnosti spracoval tiež územné plány. Hruškov Smerný územný plán Mladej Boleslavi z r.1948 využíva jeho skoršie štúdie o Mladoboleslaskom plánovacom obvode, zverejnené v publikácii „Krajina a její soudobá urbanisace“ (1946). Urbanistický priestor Ml. Boleslavi podrobil dôslednej analýze geomorfologickej, pre ktorú vznikol aj vrstevnicový model. Sleduje aj mikroklimatické pomery v území. Štúdia obsahuje aj analýzy socio-demografické. Plánovaný územný rozvoj rešpektuje aj bonitu poľnohospodárskej pôdy. Na základe týchto analýz Hruška pripravil „Náčrt plánu upravovacího“ v mierke 1:5000 (obr.č.13). Na tomto pláne je zaujímavé, že Hruška tu pracuje s funkčnými plochami (zastavané územie), pre rozvojové územia sa vyjadruje skôr zonálnym spôsobom prostredníctvom objektivej skladby a súčasne vyjadruje hlavné regulačné čiary.

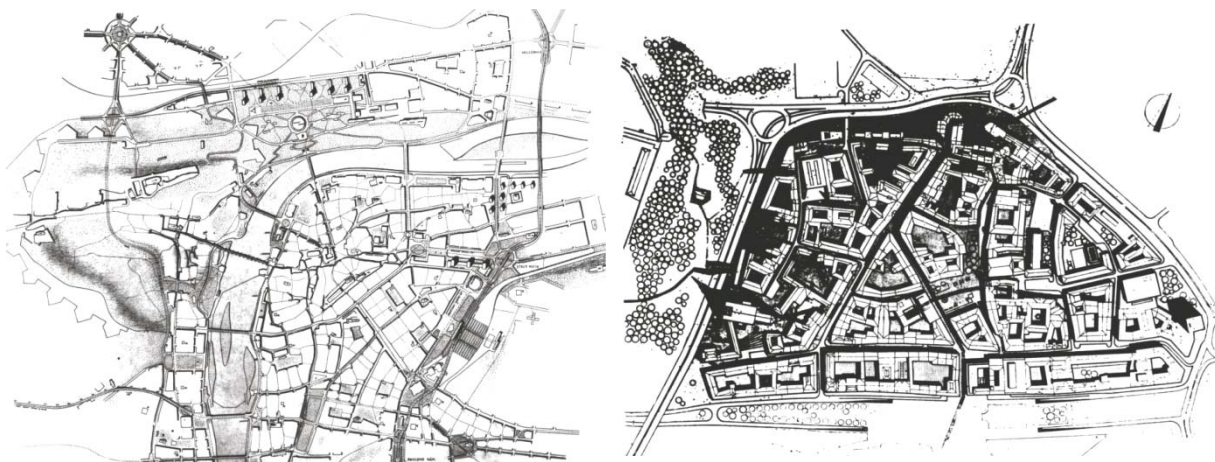

obr. 13 - Mladá Boleslav – aglomerácia, 1:5000, axonometria (Hruška, 1946)

V roku 1960 spracoval tiež Smerný plán pre Smokovec – Vysoké Tatry. K tejto úlohe ho viedli aj spolupracovníci na Katedre urbanizmu, najmä prof. J. Svetlík a asistent, neskôr docent M. Kodoň.

Z podrobnejších urbanistických mierok uveďme práce dotýkajúce sa centier Prahy a Bratislavy. K problematike centra Prahy sa Hruška vyjadril v urbanistickej štúdii. Návrh prináša námet na riešenie „magistrály“, ktorú ale umiestňuje obojsmerne poza Múzeum a ako jej priechod cez Vltavu navrhuje polohu železničného mosta, keďže vymiestňuje Masarykovo nádraží (obr.14 vľavo). Uvoľnený priestor využíva na vytvorenie nového centra mesta s vizuálnym spojením na pamätník na Vítkove. Nový horizont Letnej tvoria doskové výškové objekty. Okrem koncepčného prínosu je na tomto návrhu pozoruhodný spôsob, ako Hruška vyjadruje mestskú štruktúru a jej plasticitu. Z obrázka je jednoznačne čitateľná kompozičná stavba a jej nosné prvky. Aj napriek pôsobeniu v Bratislave ostali urbanistické problémy Prahy v popredí jeho záujmu. Bola to najmä otázka ochrany pamiatkového dedičstva, kde jeho autoritu využíval Klub za starú Prahu, ktorého bol predsedom.

Problematike Mestskej pamiatkovej rezervácie v Bratislave sa venoval v štúdii, ktorú riešil spolu s T. Alexym a P. Gálom. Kompaktná štruktúra MPR tvorí samostatné územie mesta, okolo ktorého vedie zberná komunikácia. Aj keď takýto prvok hodnotíme dnes kriticky, v čase vzniku štúdie bola motorizácia na nízkej úrovni a odborníci z dopravy a urbanisti na rozdiel od súčasnosti presadzovali problematiku dopravy riešiť posilňovaním komunikácií (obr.14 vpravo). Jeden z napájačov okruhu vedie cez tunel, ktorý je dnes vyhradený len pre električky.

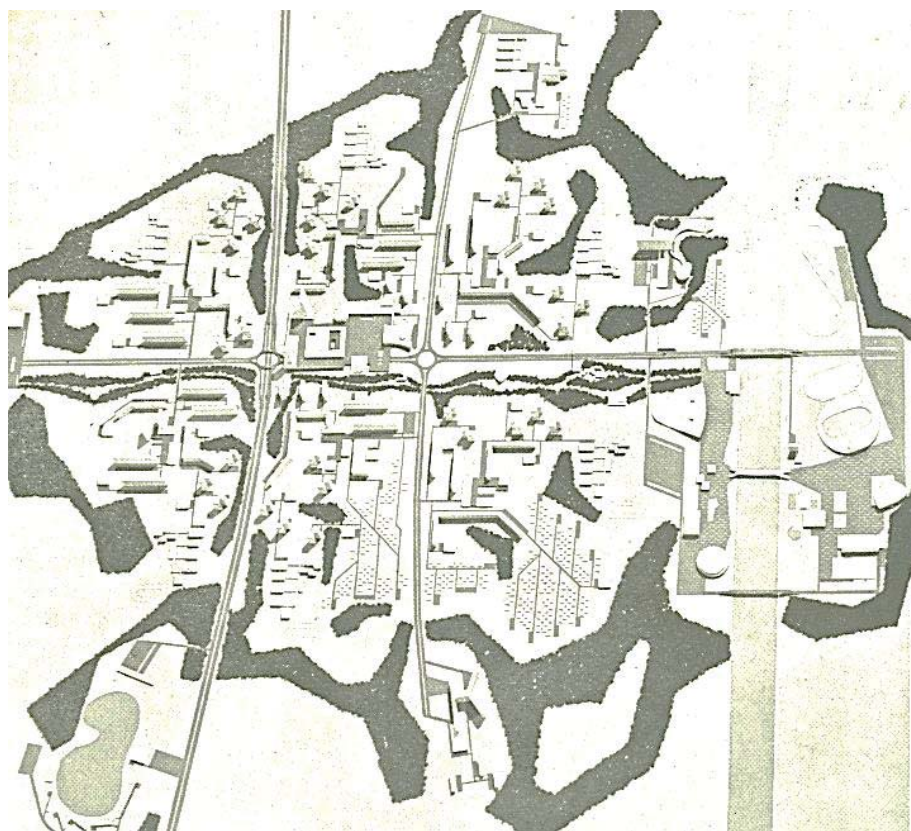
obr. 14 - Vľavo centrum mesta Prahy, vpravo štúdia MPR Bratislavy (Hruška, 1946)

Svoj vzťah k pamiatkovému dedičstvu Hruška aj vo svojom teoretickom diele. Práca „Nový život v historických jádrech“ (1977) je ilustrovaným súhrnom jeho poznatkov z dejín a teórie. Neobával sa kritizovať niektoré tendencie, keď „mnohí činitelia ochranu historickej podstaty odsudzujú ako spiatočníctvo“ (Problémy súčasného urbanizmu, str. 259). Spolu s prof. Alfrédom Piffлом, Emilom Bellušom a maliarom Jankom Alexym aj jeho slovo zavážilo pri záchrane bratislavského hradu.

Hruškova tvorba empaticky reaguje na prírodné danosti a rešpektuje limity krajiny. Akcentoval dôležitosť prírodných prvkov v urbanistickom koncepte. Symbiózu osídlenia a krajiny prejavoval v dnes už „nezadateľných“ lokalitách študentských ateliérov, keď hľadal koncept ideálneho mesta osadeného v prírodnom prostredí Malého Dunaja na Žitnom ostrove. So svojim asistentom Milanom Kodoňom viedol študentský projekt nového mesta pre 50 000 obyvateľov (1959, 1962). V centrickom koncepte sú zreteľné prieniky prírodných prvkov k centru (obr.15). Neskôr (1964) tento koncept v tej istej lokalite overili študenti pod Hruškovým a Trnkusovým vedením v menej rozvojovej gradovanej hexagonálnej kompozícii.

Uvedomenie si vzťahu osídlenia a krajiny je zrejmé aj z jeho grafického podania. V našich podmienkach môžeme Hrušku považovať za protagonistu krajinného plánovania a krajinskej architektúry. Na dôležitosť problematiky krajiny a krajinného obrazu upozorňuje v spise „Příroda a osídlení“ (1945). Tieto práce sa výrazne zaraďujú medzi jeho teoretické dielo. Podľa P. Vodrážku

„Emanuel Hruška spracoval teoretické dielo, ktoré dodnes vytvára základ odbornej literatúry nielen v oblasti vývoja a teórie stavby miest, ale aj v oblasti vzťahu sídla a krajiny, urbanistickej kompozície, dopravných riešení, územného plánovania, až po hľadanie obrazu mesta budúcnosti“ (Vodrážka, 2005).

obr. 15 – Nové mesto na Žitnom ostrove, študentský návrh, autori neznámi (Zdroj: Hruška, Problémy súčasného urbanizmu, str. 258)

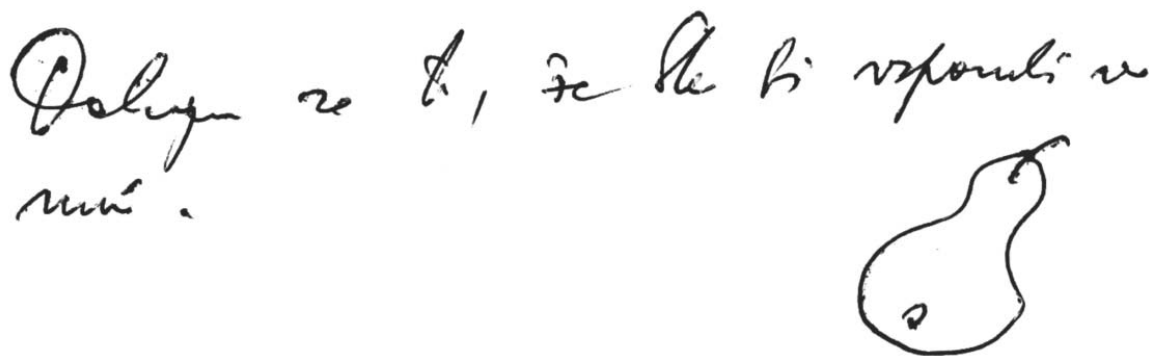
K vrcholom jeho teoretickej spisby neskoršieho obdobia patria Problémy súčasného urbanizmu (1966) , Stavba miest, jej história, prítomnosť a budúcnosť (1970) a K tvorbe urbanistického prostredia (1985). Publikácia Vývoj stavby miest (1961) sa stala jednou zo základných učebníc urbanistov. Z dnešného pohľadu však mnohé Hruškove zvýrazňovania predností socialistickej plánovitej výstavby pred kapitalistickou proklamované v tejto knihe už berieme s rezervou.

Zoznam jeho teoretického diela je rozsiahly, pravidelne sa k aktuálnym otázkam urbanizmu vyjadroval aj v odborných časopisoch Projekt, Československý architekt.

3.3 Emanuel Hruška ARCHITEKT

E. Hruška je najmä na Slovensku vnímaný ako urbanista. Menej známe je jeho architektonické dielo. Napriek tomu, že nie je tak rozsiahle ako dielo urbanistické, má v odbornom profile E. Hrušku významné miesto. Doc. Kodoň, ako jeden z prvých a obľúbených asistentov Hrušku, často pripomínal jeho slová, že architekt musí aj pri riešení urbanistických úloh uplatňovať myslenie a tvorivé postupy architekta. Architektonické vnímanie urbanistických dimenzií je pri pohľade najmä vďaka jeho vyspelému grafickému vyjadrovaniu a jedinečnému rukopisu zrejme. Je to prejav skutočnosti, že Hruška po absolvovaní ČVUT študoval tri roky na Akademii výtvarných umení u arch. J. Gočára. Vedľa jedinečného architektonického diela svojho učiteľa určite Hruška vnímal aj jeho záujem o urbanizmus, ktorý Gočár prezentoval najmä v územnom pláne pre Hradec Králové (1927). Medzi najvýznamnejšie Hruškove stavby patrí Zavadilova vila v Dejviciach, ktorá je zaradená medzi slávne české vily. V súbore Elektické vily vznikli v r. 1934-38 tri nájomné domy. Navrhol aj niekoľko rodinných domov, zúčastnil sa súťaže na Národné divadlo v Brne (1936-37). Jedinečným je Drevený kostol sv. Františka z Assisi, U Habrovky, Praha – Krč (1941), pôvodne navrhnuté provizorium slúži dodnes. Pôvab malej stavbe dávajú skromnosť a jednoduchosť a citlivé osadenie v priestore. Architektonicky je zaujímavý návrh predmostia mosta v Tróji (1941), kde sa ale Hruška nedokázal vyhnúť symbolom tretej ríše. Táto skutočnosť mu spolu s jeho členstvom v Plánovacom komisi pro hlavní město Prahu v období protektorátu spôsobovala v Čechách po vojne problém. Aj to bol jeden z jeho dôvodov odchodu na Slovensko.

Architektonická prax Hrušku je zastúpená v prvej polovici jeho tvorivého života. Neustálu potrebu kontaktu s architektonickým merítkom preniesol aj do pedagogickej praxe v Bratislave. Všeobecne je známa existencia jeho študentského urbanistického ateliéru, označovaného symbolom ovocného plodu ako formy loga (obr. 16).

obr. 16 - Písomné poďakovanie E. Hrušku za blahoželanie (Hruškov podpis logom, nedatované)

Hruška zadával aj architektonické témy – bytové a rodinné domy, občianske stavby (obr.17). V architektonickom ateliéri viedol študentov k funkčnosti a minimalizmu a najmä k čítaniu okolia stavby pred a po výstavbe. Ovládanie architektonických dimenzií tvorby sa na príklade E. Hrušku preukázalo vo výbave urbanistu za dôležité. Môžeme vysloviť názor, že je dôležité, aby sa urbanista venoval aj architektonickým úlohám. Tak vzniká predpoklad, že dokáže citlivejšie vnímať stavby a ich okolie, súvislosti častí a celku, ovládať mieru a spôsoby regulácie stavieb v regulačných plánoch. Takéto postavenie architekta ako urbanistu považujeme podľa profilu Hruškovho diela za jeden z jeho odkazov. Aj to bol jeden z dôvodov vytvorenia spoločného odboru architektúra a urbanizmus na Slovensku a na Fakulte architektúry v Bratislave.

obr. 17 - Radový bytový dom, štud. L. Móryová, diplomový projekt, ateliér prof. Hrušku, 1960

4 Záver - škola profesora Hrušku

Profesor Hruška jednoznačne vytvoril vlastnú školu, ktorej konštrukciu realizoval na SVŠT Bratislava (Hruškov podpis - obr.18). Bol všestrannou a komplexnou tvorivou a vedeckou osobnosťou s presahom do všetkých dimenzií urbanistickej a architektonickej tvorby. Bol tak architektom a urbanistom ako aj predobrazom priestorového a krajinného plánovača, naznačil potrebu environmentálnych prístupov. Vytvoril rozsiahle teoretické dielo v oblasti dejín, vývoja a teórie stavby miest, venoval sa otázkam krajiny, dopravy, urbanistickej kompozície, územného plánovania a pamiatkovej starostlivosti sídiel. Za diela Vývoj stavby miest a Problémy súčasného urbanizmu získal dve Ceny D. Jurkoviča (1963, 1968). Bol nositeľom plakety A. Stodolu a nositeľom Herderovej ceny. O medzinárodnom uznaní svedčia členstvá v odborných spoločnostiach (Ekistická spoločnosť, ICOMOS, expert UNESCO). **Umelecký prístup, požiadavky na komplexnosť urbanistickej tvorby a na rešpektovanie prírodných a kultúrno-historických podmienok je neustále aktuálnym odkazom urbanistickej školy E. Hrušku.**

Na šírku komplexnosti jeho odborného profilu nadviazali jeho pokračovatelia. R. Šteis sa svojim dielom Štruktúry osídlenia priblížil k priestorovému plánovaniu, M. Kodoň rozpracoval problematiku krajiny, F. Trnkus urbanistickú kompozíciu, T. Alexy rekonštrukciu miest a J. Kavan v zonálnu dimenziu. Okrem týchto a ďalších priamych pokračovateľov (Klaučová, Švecová, Jančová, Jakubíková, Brath, Gál...) je to aj súčasný Ústav urbanizmu a územného plánovania FA STU v Bratislave, ktorý si o.i. prof. Hrušku pripomína každoročným udeľovaním ceny prof. E. Hrušku za najlepšiu študentskú urbanistickú ateliérovú prácu.

obr. 18 - Podpis E. Hrušku na vysvedčení o prospechu Ing. Jána Kováča z predmetu „Stavba obcí“ (SVŠT, 1949).

Literatúra

- CZUMALOVA NÁSTĚNKA. 28.8.2013. online:<https://czumalo.wordpress.com/2013/08>
- HRUŠKA, Emanuel. (1934). *Dopravní síť v krajinném řešení*. Státní tiskárna v Praze.
- HRUŠKA, Emanuel. (1945). *Urbanistická forma – osídlení a plán*. Vlastným nákladem, Praha.
- HRUŠKA, Emanuel. (1946). *Krajina a její soudobá urbanisace*. Nakl. B. Pyšvejc, Praha.
- HRUŠKA, Emanuel. (1948). *Několik krajinných a urbanistických plánů*. In: Urbanismus a plánování – knihy Bloku sv.1. nestránkované. vyd. Blok výtvarných umělců země Moravskoslezské, Brno.
- HRUŠKA, Emanuel. (1955). *O cieľoch a metodike rajónového plánovania*, In: Cieľ a metodika rajónového plánovania, Slovenská akadémia vied, Bratislava.
- HRUŠKA, Emanuel. (1955). *Úvod do urbanizmu a územného plánovania*, Slov. akadémia vied, Bratislava.
- HRUŠKA, Emanuel. (1957). *Urbanistická kompozícia I, II*, skriptum Fakulta architektúry a pozemného staviteľstva. SVŠT Bratislava, Slovenské vydavateľstvo technickej literatúra.
- HRUŠKA, Emanuel. (1961). *Vývoj stavby miest*. VEDA. Vydavateľstvo SAV v Bratislave.
- HRUŠKA, Emanuel. (1966). *Problémy súčasného urbanizmu*, Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- HRUŠKA, Emanuel. (1968). *Příroda a osídlení - biologické základy krajinného plánování*. Knihovna architektury, řada II.-sv.2, Praha: Ed. Grégr a syn.
- HRUŠKA, Emanuel. (1970). *Stavba miest, jej história, prítomnosť a budúcnosť*. 3. preprac. vyd. Bratislava: SAV.
- HRUŠKA, Emanuel. (1970). *Zwischen Stadtmitte und Stadtregion*, Krämer Verlag, Stuttgart.
- HRUŠKA, Emanuel. (1977). *Nový život v historických jádrech*, príloha časopisu Československý architekt, 1977/roč.XX.
- HRUŠKA, Emanuel. (1977). *Od pamiatkovej starostlivosti k ochrane a tvorbe životného prostredia*. In: Architektúra a urbanizmus, 2/1977, roč. 11.
- HRUŠKA, Emanuel. (1981). *Bodensparende Maßnahmen in Städtebau der ČSSR*, In: *Berichte zur Raumforschung und Raumplanung*, heft 5/6-1981, Österreichische Gesellschaft für Raumforschung und Raumplanung, mim. Vydanie, Springer Verlag.
- HRUŠKA, Emanuel. (1981). *Vývoj teórie pamiatkovej péče v údobí existence mezinárodní organizace ICOMOS – tendence - perspektivy*. Památky a příroda, 1981, roč. 6.
- HRUŠKA, Emanuel. (1985). *K tvorbe urbanistického prostredia*. Vydal Zväz architektov Slovenska, vyd. Šport, Bratislava.
- HRUŠKA, Jiří. (2011). *Stavitelé měst*. vyd. Agopra. Praha. ISBN 978-80-86820-08-8, str.145.
- HYZLER, J. (2006). *Kdo byl profesor Emanuel Hruška a doba, ve které žil*, In: Věstník Klubu Za starou Prahu 1/2006, aj na <http://stary-web.zastarouprahu.cz/ruzne/hruska.htm>.

- KARDOŠ, Peter. (2011). *Profesor Ing. arch. akad. arch. Dr. Emanuel Hruška, DrSc.*, dostupné online: <http://www.fa.stuba.sk/docs//uu/dokum/hruska.pdf>
- KOVÁČ, Bohumil. (2016). *110. výročie narodenia prof. E. Hrušku*. Dostupné online: http://www.fa.stuba.sk/sk/dianie-na-fakulte/aktuality/110.-vyrocie-narodenia-prof.-e.-hrusku.html?page_id=5839.
- KRISTEK, Jan, ŽÁČKOVÁ, Markéta. (2015). *Od chaosu k novému řádu. Počátky institucionalizovaného výzkumu v oblasti urbanismu a územního plánování*. VUT Brno, ISBN 987-80-214-5302-9.
- VODRÁŽKA, Peter. *Emanuel Hruška - zakladateľ urbanizmu na Slovensku európskeho formátu*. In: Dulla a kol.: *Majstri architektúry*, vyd. Perfekt, Martin 2005, ISBN 80-8046-312-3.

Informace o autorech

prof. Ing. arch. Bohumil Kováč, PhD.

Ing. arch. Lucia Štefancová, PhD.

Slovenská technická univerzita v Bratislave - Fakulta

architektury kovac@fa.stuba.sk, stefancova@fa.stuba.sk